

Torbjørn Nilssons vinlandsferd

Av tannlege Torbjørn Nilsson Guldseth

To islandske sagaer omtaler Vinland. Grønlands-sagaen forteller at Bjarne Herjolfsson i år 995 kom ut for tåke på vei fra Island. Etter flere døgns vill-faren seilas så han et skogkledt kystlandskap, men gikk ikke i land. Leiv Eiriksson gjorde en ferd i år 1000 for å finne det landet Bjarne hadde sett. Han oppdaget Helluland, Markland og Vinland. Sagaen sier: *De kom til en øy (Great Sacred Island) og seilte i sundet som lå mellom øya og det neset (Noddy Head) som gikk ut fra landet mot nord. Der var en langgrunn strand (Epaves Bay), og de gikk i land der en elv (Black Duck Brook) falt ut av et vann (Black Duck Pond). De besluttet å overvintre og bygget store hus. Amerika var oppdaget!*

Den neste ferden ble ledet av broren Torvald Eiriksson som lånte Leivsbuene og bodde der i to år. De møtte indianerne som ble kalt *skrælinger* – det betyr veik stakkar. I begynnelsen var det byttehandel mellom folkene – røde klær mot pelsverk. Men det endte med at Torvald ble drept av skrælingene. Torstein Eiriksson dro til Vinland for å hente liket av den døde broren sin, men fant ikke fram. Vinlandsferdene var tydeligvis en slektsaffære for søsteren, Frøydis Eiriksdatter, gjorde den neste ferden og bodde en vinter i Leivsbuene. En tøff dame, for etter en innbyrdes krangel drepte hun egenhendig de andre kvinnelige deltakerne.

Eirik Raudes Saga regnes for å være den mest pålitelige av de to. Den gir en litt annerledes framstilling av ferdene og bruker andre stedsnavn. Den beskriver landnåmet til Torfinn Karlevne og kona Gudrid Torbjørnsdatter med tre skip og 160 personer. De fikk en sønn, Snorre Torfinnsson, og gutten

Bildet øverst viser stedet som i dag heter L'Anse aux Meadows, mens bildet under viser skiltet som indikerer avkjørselen til samme sted.

ble da den første europeer født i Amerika. De slo seg ned for vinteren i Leivsbuene i *Straumsfjord* (L'Anse aux Meadows), og derfra gjorde de oppdagelsesferder til *Hop* (New Brunswick) om sommeren. Der fant de vindruer og selvsådd hvete, altså må det vikingene kalte *Hop*, være selve Vinland.

GJENNOM CANADAS VILLMARK •

Fenomenet Vinland har alltid fascinert meg. I ettertid kan jeg avsløre at jeg skrev en historisk særoppgave om Vinlandsferdene for min datter på gymnaset. Med stolthet kan jeg fortelle at hun fikk karakteren seks. Jeg har ofte i livet latt interessene bestemme reisemålet. Du går glipp av grise festen på Mallorca på den måten, men det er kanskje intet savn. I oktober fløy jeg til Halifax og videre til Deer Lake på

Newfoundland. Så med leiebil 400 km nordover etter Canadian Route 430. Endeløse rettstrekninger med St. Lawrence-bukta i vest og villmarka på østsiden. Landet bølget seg fram med vidstrakte skoger av furu, gran og rogn. Et mylder av vann og store myrer ga liv til landskapet. Ferden gikk gjennom tallrike fraflyttingstruede fiskevær. De en gang så rike bankene er tømt for torsk, og tusenvis av humerteiner lå ubrukte på land. En kjent norsk rekefisker la visstnok grunnlaget for sin rikdom her. Ungdommen har flyttet ut, og bare de eldre blir tilbake. På motellene og kafeene arbeidet bare

Bauta av Anne Stine og Helge Ingstad ved besøksenteret i L'Anse aux Meadows.

Kopi av langhus, oppført i L'Anse aux Meadows.

damer av årgang 50 pluss. Aner vi en parallell til Distrikts-Norge?

I Gros Morne nasjonalpark ligger innsjøen Western Brook Pond omgitt av bratte fjell, og jeg tok en båttur for å se den angivelig ville naturen. For å være ærlig, så var det lite å oppleve for en nordmann som har sett Geiranger og Kjerkfjorden. Det artige var selve fotturen dit. Jeg møtte ku og kalv *moose*, en flokk med nordamerikansk *caribou* og fant sportegn etter svartbjørn. Det var merker etter klørne der den hadde klatret for å få tak i rognebær. Høyt henger de og sure er de!

LAKS OG BJØRN • Jeg pleier å reise bort under elgjakta, for da kan man ikke ferdes fritt i skogen hjemme. Men Newfoundland er feil sted hvis du ønsker å unngå skogens konge. Tettheten er tre *moose* per kvadratkilometer, så jeg har aldri sett så mye elg. En jakt dag lå det 18 skutte dyr i veikanten bare på de 40 kilometerne til St. Anthony.

Ved Roddicton fins et artig naturfenomen. Atlanterhavslaksen svømmer gjennom en underjordisk elv til den kommer opp igjen i en kulp. Fra highwayen var det bare en liten kilometer å gå dit. På stien oppdaget jeg fersk bjørneskitt. Ei rype som lettet, skremte

derfor livet av meg. Tror ikke leseren heller hadde vært høy i hatten i villmarka med bjørnen i nærheten. I kulpen spratt og hoppet hundrevis med smålaks. Jeg burde lurt meg til å kaste uti et garn slik skoltesamene gjør under gabbalafisket i Neiden i Finnmark.

Et stort øyeblikk var da jeg endelig fikk øye på målet for den lange reisen. Foran meg lå alle stedene som jeg kjente fra kartet. Der var Great Sacred Island, Epaves Bay, elva Black Duck Brook og strandterassen med de åtte norrøne hustuftene. De var mye tydeligere i terrenget enn forventet, og lett å se at de firkantede grasvollene var rester av torvhus. Der var landsbyen L'Anse aux Meadows, som betyr *Viken ved gressmarkene* på fransk/engelsk. Enkle, hvitmalte hus og en brygge med hjeller til å tørke fisk på.

EKTEPARET SOM FANT VINLAND • Helge Ingstad var egentlig heldig da han kom til Newfoundland i 1960. Kurator Jørgen Meldgaard fra Danmarks Nasjonalmuseum hadde nemlig reist rundt og spurte etter gamle tufter i området. Fiskerne oppfattet dansken som en raring med et merkelig ærend, og han fikk ingen hjelp. Da Ingstad

kom to år senere, behandlet han de innfødte med respekt og fikk påvist hustuftene. Kona Stine Lise Ingstad var arkeolog, og hun ledet utgravningene i fem år. De fant flere jernnagler, et nålebryne, en lampe og en håndteinsnelle av kleberstein. Det er en enkel rokk, altså et redskap for å spinne ull til garntråd, og er godt kjent fra Norge, Island og Grønland. Til slutt fant hun det endelige beviset på norrøn bosetting: en ringnål av bronse som vikingene brukte til å feste kappen rundt skuldrene med. Den ble datter til perioden år 925 til 1025.

Ingstad skriver at når laksen gikk opp Black Duck Brook, fanget de den med hendene og slengte den på land. Jeg hadde planlagt å gjøre det samme, men i dag er elven grodd igjen så laksen går ikke opp lenger. Ingstad skriver også at han gjennomsokte en steinvarde for å finne runeinnskrifter.

Å bygge varder ligger til den norrøne natur, og leseren har sikkert også gjort det på fjelltur. Inuiter og indianere har ingen tradisjon for slikt. Ingstad mener vardene ble reist for å angi tiden etter solas posisjon ved nonsleite. Kunne være artig å finne dem, så jeg klatret opp på kollen ovenfor boplassen. Der lå det sammenraste steiner fra

Vikingenål fra samlingen i museet i L'Anse aux Meadows.

tre varder. De var dekt av mose og det var tydelig at de var gamle. Rart å tenke på at det kunne være Torfinn Karlsevne som bygde dem i 1003! På nedturen traff jeg to innfødte damer som plukket tyttebær, og de kunne for-

telle om et lite spisested i landsbyen. Jeg var eneste gjest og fikk laks med multebær til dessert. Der var ingen overnattingsmulighet så jeg måtte kjøre til St. Anthony 40 km unna. Motellet het selvfølgelig *Vinland*.

I dag er L'Anse aux Meadows et National Site of Canada og står også på UNESCOs verdensarvliste. De har bygd et moderne besøksenter med museum og suvenirbutikk. I museet er de viktigste artefaktene utstilt, med spinnehjulet og ringnåla til Anne Stine som juvelene i samlingen. Her er modeller, kart, en rik billedutstilling og framvisning av film som viser ekteparet Ingstads virksomhet. Utenfor senteret står en replika av Nils Aas sin bauta av de to, lik den som står på Vikingskipsmuseet på Bygdøy. Den ble avduket av Kong Harald i 2002. Museet oppbevarer også en rekke andre gjenstander fra vikingtida, de fleste på utlån fra Sverige.

Canadierne har også bygd fullskala kopier av langhusene. De var stengt i oktober, men i turistsesongen opptrer

guidene i tidsriktige drakter og framviser tablåer fra vikingtida på samme måte som på Borg i Lofoten. Den spesielt interesserte leser kan anskaffe den svenske arkeologen Birgitta Linderoth sin bok *Westward Vikings*. Boka gir en glimrende framstilling av utgravningene, de arkeologiske funn og sagalitteraturen. En sammenstilling av alle funn og forskning gjør at man med sikkerhet kan fastslå at *Straumsfjord* var et helårs bosted hvorfra de om somrene gjorde utflukter til *Hop*. Det betyr at Leivsbuene lå ved L'Anse aux Meadows, og at selve *Vinland* betegner den nordøstre delen av New Brunswick innerst i St. Lawrencegulven. Vi kjenner bare de fire *Vinlandsferdene* som er omtalt i sagaen, og det ble ingen norrøn bosetting i Amerika. Samfunnet på Grønland var for lite til å makte en kolonisering. Dessuten var det enklere å seile til Norge etter forsyninger. Skrælingene fikk derfor ha landet sitt i fred helt til Columbus kom 500 år senere.